

Волошанська І. В.
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені І. Франка,
Миськів І. С.
Національний університет "Львівська політехніка"

МОТИВАЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті розкрито сутність поняття „мотивація”, визначено типи мотивації навчання, проаналізовано дослідження вчених у рамках означеної проблеми, вказано на фактори та умови, сприятливі для формування мотивації у процесі вивчення іноземної мови.

***Ключові слова:** мотивація, учіння, іноземна мова, студент, викладач, фактори, чинники, умови, принципи.*

Необхідність ефективного вивчення іноземної мови визначена соціальним замовленням суспільства, діловими стосунками з іншими країнами, соціально-економічними перетвореннями. У зв'язку з цим збільшується потреба в людях, які вільно володіють іноземною мовою і здатні взаємодіяти з іноземними партнерами.

Перед педагогами стоїть завдання якісно навчити студента іноземної мови, застосувавши такі форми, методи та засоби, що сприяли б підвищенню ефективності процесу навчання. Усвідомлюємо й те, що на процес навчання впливає багато факторів та умов. Забезпечення високого рівня мотивації вивчення студентами іноземної безсумнівно має неабияке значення у навчальному процесі, оскільки націлює на подальшу усвідомлену діяльність, веде до накопичення професійних навичок і умінь, задовольняє потяг студентів до самореалізації, до виявлення особистісних якостей. Все це є також ефективним засобом комплексного формування особистості, розвитку її творчого потенціалу.

Проблемі ролі мотивації приділяють багато уваги психологи та педагоги, тому що вона забезпечує успішне оволодіння знаннями та навичками. Природі мотивів, зв'язку мотивів з психічними процесами, емоціями та почуттями, індивідуальними особливостями суб'єктів учіння, шляхам і методам формування мотивів навчальної діяльності присвячені праці В. Г. Асєєва, М. І. Алексєєва, Є. П. Ільїна, М. В. Матюхіна, А. К. Маркова, Г. І. Щукіна, В. С. Мерліна, Г. І. Щукіна, М. І. Якобсона та ін. Дослідженням оптимальних педагогічних умов формування пізнавальних мотивів на різних етапах навчання, мотиваційного компонента навчальної діяльності студентів та вивченням засобів його формування займалися такі вчені, як В. Ф. Башарін, І. Б. Красногорова, В. М. Качко, П. Я. Козик,

Т. І. Левченко, М. В. Матюхіна та ін.

Метою статті є розкрити сутність поняття “мотивація”, визначити типи мотивації навчання, проаналізувати дослідження вчених цієї проблеми, вказати на фактори та умови, сприятливі для формування мотивації у процесі вивчення іноземної мови.

Вивчення природи мотивації та перші спроби тлумачення цього поняття можна знайти ще у працях філософів Древньої Греції і Древнього Риму, які уявляли людину унікальною істотою, яка не має нічого спільного з тваринами. Тому мотивація поведінки людини була пов'язана тільки з її розумом і волею. Теоретичні та експериментальні дослідження в галузі мотивації учіння розпочалися лише у 30-х роках ХХ століття.

Сьогодні активно ведуться спроби пошуку новітніх засобів підвищення ефективності навчання, теоретичного та методичного матеріалу, які б дали змогу активізувати процес навчання студентів, розвинути їх творчість та самостійність. Важливим завданням є сформувати стійкі пізнавальні інтереси студентів, які можуть стати мотивами для процесу навчання. Педагоги беруть до уваги ставлення до навчання кожної окремої особистості, те, які бажання та цілі виникають у студента у процесі навчання, як і чим мотивується для нього діяльність навчання.

У педагогічній енциклопедії поняття “мотивація” (від лат. moveo – рухаю) визнана системою мотивів або стимулів, спонук людської поведінки та діяльності [17]. С. У. Гончаренко розглядає мотивацію як “систему мотивів або стимулів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки” [6, с. 217].

П. М. Якобсон [21] розглядає мотивацію учіння як, з одного боку, результат переробки тих впливів, які учень отримує із сімейної та соціальної сфери, а з другого – відношення до цих впливів, які пов'язані з особливостями життєвих настанов, бажань та інтересів людини. Дослідник визначає три типи мотивації навчання: негативної мотивації (виникає у студентів та учнів, які розуміють, що можуть виникнути деякі неприємності, якщо вони не будуть вчитися: нагадування, догани та погрози батьків); мотивації, яка знаходиться ззовні самої навчальної діяльності (моральні та суспільні мотиви учня та студента, бажання створити особисте благополуччя); мотивації, закладеної у навчальній діяльності (прагнення пізнавати все нове і нове, переборювати труднощі інтелектуального характеру). Вчений вважає, що негативна мотивація учіння не приводить до успішних результатів.

В. Г. Асєєв поділяє мотивацію на негативну та позитивну, вважаючи, що мотивація пов'язана з емоціями людини та неможлива за межами

емоційної сфери. При цьому в поняття мотивації включає всі види спонук, мотиви, потреби, інтереси, цілі, мотиваційні настанови та інше [1]. С. С. Занюк говорить про існування позитивної та негативної мотивації. Під негативною мотивацією він розуміє “спонукання, яке може бути викликано розумінням деяких незручностей, покарань, що можуть трапитись у випадку невиконання діяльності. Передчуття неприємностей та покарань – ось що стимулює до активності при дії негативної мотивації” [8, с. 132]. В. І. Ковальов відстоює інший погляд, згідно з яким мотивація не може бути позитивною чи негативною. На думку ж В. І. Ковальова, негативною чи позитивною може бути поведінка чи діяльність, тому вчений розглядає мотивацію як “сукупність мотивів поведінки та діяльності” [10, с. 43]. Г. С. Костюк стверджує, що будь-яка діяльність людини завжди полімотивована, тобто її зумовлюють і підтримують різні мотиви. А ієрархія цих мотивів досить стихійно складається впродовж розвитку особистості під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників [5].

Досліджуючи проблему мотивів учіння, Т. Шаповал [20] виділяє чотири групи мотивів: мотиви досягнення, що зумовлюють активність, спрямовану на досягнення високих результатів діяльності та задовольняється через усвідомлення успішності діяльності; пізнавальні мотиви, які породжують діяльність, спрямовану на здобуття нових знань, розуміння певних явищ, реалізація яких пов'язана з усвідомленням відчуття задоволення від відкриття чогось нового, раніше невідомого; навчальні мотиви, які сприяють діяльності, спрямованій на вдосконалення способів учіння. Мотив задовольняється через усвідомлення того, що нові способи учіння уже засвоєно; навчально-професійні мотиви, що породжують діяльність, спрямовану на формування у людині якостей, необхідних для майбутньої професійної сфери.

О. М. Леонт'єв [14] і С. Л. Рубінштейн [18] класифікує мотиви навчання на внутрішні (походять із предмету мислення, бажання пізнати нові факти, оволодіти знаннями, способами дій, захопленість процесом учіння тощо) та зовнішні (престижність, самоствердження, бажання стати високопрофесійним фахівцем, почуття обов'язку, прагнення утвердитися серед товаришів, бажання уникнути неприємностей, прагнення продемонструвати свої можливості, почуття власної гідності, прагнення отримувати високі оцінки та уникати негативних, небажання виглядати гіршим за інших, розуміння значення навчання для майбутнього життя).

У проблемі формування мотивації велике значення має інтерес як важливий мотив навчання. О. М. Степанова дає таке визначення цьому поняттю: “...це один із провідних мотивів навчання, що сприяє засвоєнню

знань, умінь та навичок” [19]. Американський психолог Д. Брунер стверджує, що інтерес до матеріалу, який вивчається, є кращим стимулом до навчання [4]. Якщо ж студент виконує завдання, яке не викликає у нього інтересу, його навчальна активність не має відповідного мотиву. Однак іншими мотивами можуть бути бажання досягти успіху або бажання швидше виконати нудне завдання.

У процесі вивчення іноземної мови формування мотивації може бути ефективним тільки за активної діяльності суб'єктів навчання. В. М. Клачко вказує, що формування оптимальної структури навчальних мотивів можливе за умови реалізації у навчальному процесі таких принципів [9, с. 11]: професіоналізації навчання; проблемності змісту, форм і методів навчання; творчого характеру навчально-пізнавальної діяльності; діалогічності навчання. Реалізація цих принципів забезпечується за допомогою таких форм і методів навчання, як ділова гра; дискусія; імітація; розв'язування професійних задач; лекція-бесіда; лекція-консультація; лекція із застосуванням елементів “мозкової атаки” та ін.

І. Б. Красногорова основною умовою формування необхідних мотивів учіння вважає спеціально організовану навчальну діяльність, яка здатна вплинути на мотиваційну сферу суб'єкта учіння [12, 9] і яка буде побудована на основі особистісно-діяльнісного підходу. Для цього організація навчання англійської мови повинна вестись на основі особистісно-діяльнісного підходу, а навчальний процес будуватися з максимальним урахуванням минулого досвіду студента, його індивідуальних і вікових особливостей та організовуватись як навчальна діяльність суб'єкта, об'єктом якої є мовленнєва діяльність.

Для формування та розвитку позитивної мотивації учіння у студентів повинно бути сформоване професійне уявлення, чітко визначена та усвідомлена кінцева мета учіння, відпрацьована система навчальних дій, що одночасно виступають умовою формування та розвитку пізнавальних мотивів учіння. І. Б. Красногорова вказує на два шляхи формування позитивної мотивації вивчення іноземної мови: опосередкований (тобто через професійні та комунікативні мотиви); безпосередній (засобом стимулювання пошукової діяльності студентів на мовному матеріалі).

Одним із завдань, яке стоїть перед викладачем іноземної мови, вважає О. Дацун, “є налагодження психологічно-комфортних, ситуативно-адекватних умов педагогічного спілкування з учнями” [7, с. 70]. Тому доброзичливі стосунки між студентами в групі та доброзичливі стосунки між викладачем та студентами є важливим чинником для формування мотивації вивчення іноземної мови. Для досягнення цієї мети викладач

повинен добре володіти знаннями основ психології, педагогіки, аналізувати педагогічні ситуації, адже від цього залежить формування мотивації та результативність навчання.

Вивчаючи мотивацію учіння суб'єктів, А. К. Маркова [16] вказує, що колективна та групова форми пізнавальної діяльності викликають позитивні емоції та підвищують інтерес до навчальної діяльності, що, в свою чергу, впливає на формування мотивації учіння. Сучасна дидактика вбачає у ігрових формах навчання можливості ефективної взаємодії педагога і суб'єктів навчання. За допомогою ігрових прийомів викладач підключає до виконання навчальних завдань додатковий резерв – ігрову діяльність, у якій студентів притягує можливість відчувати позитивні переживання та емоції. Крім того, ігрові елементи навчальної діяльності забезпечують зацікавлене сприйняття навчального матеріалу і виступають як засіб стимулювання студентів до учіння.

В. Ф. Башаріна [2], І. Б. Красноголової [12], Т. І. Левченко [13] у своїх працях доводять, що активність студентів на заняттях не повинна залишатися без уваги викладача. Форми відзначення можуть бути різними: усне або письмове схвалення, позитивні оцінки. Значна частина студентів вважає, що позитивна оцінка, постійна похвала та доброзичливе ставлення з боку викладачів сприяють формуванню мотивації вивчення іноземної мови. Тому викладачам слід пам'ятати, що активна діяльність студентів не повинна залишатися без їхньої уваги.

Однак слід зауважити, що відзначення пасивності студентів на заняттях за допомогою зауваження чи осуду, авторитарний стиль педагогічної діяльності викладача, ліберальний стиль педагогічної діяльності викладача та визнання успіхів товаришами по групі не мають значного впливу на формування мотивації вивчення іноземної мови.

Слід зазначити, що викладачі іноземних мов повинні не тільки досконало вивчити мову, а й уміти пов'язати майбутню професію студентів з іноземною мовою, для цього на заняттях з іноземної мови слід використовувати різні матеріали, які містять інформацію про життя та досягнення у різних галузях науки та техніки людей з різних країн світу.

Використання сучасних технічних засобів, організація пізнавальної діяльності на доступному рівні, різноманітність форм та видів пізнавальної діяльності та ігрові елементи діяльності також накладають свій відбиток на мотиваційну сферу навчання, адже технічні засоби можуть зробити навчання більш ефективним, підсилюючи наочність та підвищуючи активність студентів на заняттях з іноземної мови. Викладачі дуже часто демонструють навчальні фільми на початку або в кінці вивчення теми,

причому використання навчальних фільмів на початку вивчення теми підвищує емоційний ефект сприйняття нового матеріалу, а демонстрація навчального фільму наприкінці вивчення теми сприяє закріпленню матеріалу. Комп'ютер та електронний підручник дає змогу розширювати наочність при поясненні граматичного матеріалу, використовувати нотатки, малюнки та схеми. Так, різноманітні форми пізнавальної діяльності на заняттях іноземної мови сприяють закріпленню інтересу до теми, яка вивчається.

Досліджуючи чинники, що впливають на мотиваційну сферу навчання, слід згадати значення власне учителя у цьому процесі. Тут актуально і сьогодні звучать слова великого чеського педагога Я. А. Коменського про роль знань вчителя у навчально-виховному процесі: “Так, як ні одна річ не може створювати нічого, окрім того, що вона є насправді (біле – білити, важке – натискати, гаряче – зігрівати), так ніхто не може зробити людей мудрими, крім мудрого; ніхто – красномовним, крім красномовного; ніхто – моральним або благочесним, крім морального і благочестивого, ніхто – математиком, природничим або метафізиком, крім знавця цих наук” [11, с. 95]. Любов викладача до свого предмета є важливим чинником підвищення ефективності роботи на заняттях з іноземної мови. Студенти цінують у викладачеві не тільки його глибокі знання, а й ставлення та любов до предмета, який він викладає. О. Л. Біган, вивчаючи проблему мотивації вивчення іноземної мови, також вказує, що “велику роль у формуванні позитивного ставлення до предмета може відігравати сам викладач” [3, с. 17]. Якщо стосунки між викладачем та кожним окремим студентом доброзичливі, довірливі, передбачають взаємодопомогу, то позитивне ставлення до викладача переноситься на предмет. Якщо ж викладач “постійно демонструє відданість своїй справі, впевненість в успіху, віру в культурно-пізнавальну цінність предмета, це відразу передається студентам і стає джерелом мотивації навчання” [3, с. 17]. Тобто особистість викладача також впливає та є основною при формуванні у студентів позитивної мотивації до предмета.

Висновки. Мотивація безпосередньо впливає на процес вивчення іноземної мови. Учені по-різному розглядають поняття мотивації та класифікують її як позитивну та негативну, внутрішню та зовнішню і т.д. На навчання іноземної мови та формування мотивації до її вивчення впливають такі чинники, як стосунки між студентами та викладачем у групі; знання предмета викладачем, любов викладача до свого предмета; поглиблення знань; бажання отримати нові знання з предмета, який вивчається; організація пізнавальної діяльності на доступному рівні; різноманітність форм та видів пізнавальної діяльності; доповнення

існуючих знань; добрі взаємовідносини між студентами на заняттях; розширення уявлення студентів про навколишній світ за допомогою іноземної мови; професійна спрямованість вивчення іноземної мови, відзначення активності студентів на заняттях за допомогою схвалення, позитивної оцінки тощо, ігрові елементи діяльності, використання сучасних технічних засобів.

Використана література:

1. *Асеев В. Г.* Мотивация поведения и формирования личности / В. Г. Асеев. – М. : “Мысль”, 1976. – 158 с.
2. *Башарин В. Ф.* Пути и способы развития у учащихся профтехучилищ познавательного интереса к физике в процессе учебной деятельности : метод. рекомендации / В. Ф. Башарин. – М., 1984. – 48 с.
3. *Біган О. Л.* Деякі аспекти мотивації вивчення іноземної мови / О. Л. Біган // Моделювання іншомовної мовленнєвої діяльності в контексті міжкультурної комунікації : міжвуз. наук.-практ. сем., 21-22 черв. 2007 р. : статті. – Луганськ, 2007. – С. 13-17.
4. *Брунер Д.* Процесс обучения / Джером Брунер. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1962. – 84 с.
5. Вікова психологія / [ред. Г. С. Костюк]. – К. : Рад. школа, 1976. – 269 с.
6. *Гончаренко С. У.* Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
7. *Дацун О.* Особистісна спрямованість вчителя як фактор формування позитивної навчальної мотивації учіння / О. Дацун // Гуманітарні проблеми становлення сучасного фахівця : міжнар. наук.-практ. конф., 22-23 бер. 2007 р. : тези допов. – К., 2007. – Т. 1. – С. 70-71.
8. *Занюк С. С.* Психология мотивации / С. С. Занюк. – К. : Эльга-Н ; Ника-Центр, 2002. – 352 с.
9. *Клачко В. М.* Формування мотивації учбової діяльності у курсантів вищих військових навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 20.02.02 / В. М. Клачко. – Хмельницький, 1999. – 18 с.
10. *Ковалев В. И.* Мотивы поведения и деятельности / В. И. Ковалев ; [отв. ред. А. А. Бодалев]. – М. : Наука, 1988. – 191 с.
11. *Коменский Я. А.* Избр. пед. соч. : в 2 т. / Я. А. Коменский. – М. : Педагогика, 1982. – Т. 2. : Пансофическая школа, то есть школа всеобщей мудрости. – 1982. – С. 44-98.
12. *Красноголова І. Б.* Формування мотивів учіння студентів у процесі викладання англійської мови : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / І. Б. Красногорова. – К., 1999. – 22 с.
13. *Левченко Т. И.* Современные дидактические концепции в образовании / Татьяна Ивановна Левченко. – К. : МАУП, 1995. – 168 с.
14. *Леонтьев А. Н.* Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М. : Полтиздат, 1975. – 304 с.
15. *Лузан П. Г.* Розвиток у студентів пізнавального інтересу до вивчення української та зарубіжної культури : метод. вказівки і рекомендації / П. Г. Лузан, І. В. Зайцева. – К., 1999. – 46 с.
16. *Маркова А. К.* Формирование мотивации учения: книга для учителя / А. К. Маркова, Т. А. Матис, А. Б. Орлова. – М. : Просвещение, 1960. – 192 с.
17. Педагогическая энциклопедия : в 4-х томах / [гл. ред. И. А. Каиров]. – М. : “Советская энциклопедия”, 1965. – Т. 2. – 1965. – 912 с.
18. *Рубинштейн С. Л.* Основы общей психологии / Сергей Леонидович Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2004. – 713 с.
19. *Степанов О. М.* Основы психологии і педагогіки : посібник / О. М. Степанов, М. М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2003. – 504 с.
20. *Шаповал Т.* Розвиток індивідуальності й мотиви учіння в старшому шкільному віці / Т. Шаповал // Психолог. – 2005. – № 1. – С. 3-7.
21. *Якобсон П. М.* Психологические проблемы мотивации поведения человека / П. М. Якобсон. – М. : Просвещение, 1969. – 317 с.

ВОЛОШАНСКАЯ И. В., МЫСЬКИВ И. С. Мотивационный компонент в процессе изучения иностранного языка.

В статье раскрыта сущность понятия “мотивация”, определены типы мотивации обучения, проанализировано исследование ученых этой проблемы, указано на факторы и условия, благоприятные для формирования мотивации в процессе изучения иностранного языка.

Ключевые слова: мотивация, обучение, иностранный язык, студент, преподаватель, факторы, условия, принципы.

VOLOSHANSKA I. V., MYSKIV I. S. Motivational Component in the Process of Studying Foreign Languages.

The essence of the concept “motivation” is revealed in the article. The types of motivation of studies are determined as well as scientists’ works concerning this problem are analysed here. It is also indicated on the factors and terms necessary to form motivation in the process of studying foreign languages.

Keywords: motivation, study, foreign languages, student, teacher, factors, terms, principles.

Галсєєва А. П.

Миколаївський державний аграрний університет

ЗАСТОСУВАННЯ КУЛЬТУРИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ТЕХНІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

У статті розглядаються основні проблеми застосування культури інноваційних технологій у вищих навчальних закладах технічного спрямування. Наголошується на необхідності особистісного самовдосконалення викладача шляхом накопичення педагогічних знань, методами активізації навчально-виховного процесу в його нерозривній цілісності.

Ключові слова: інновація, технологія, культура, самовдосконалення.

Темпи розвитку суспільного виробництва швидко зростають. Тому перед системою вищої освіти постає завдання підготовки фахівців, орієнтованих на майбутнє, які готові до саморозвитку і самореалізації, вміють передбачати тенденції розвитку науки і техніки, спроможні приймати адекватні рішення в умовах сьогодення.

Разом з тим сьогодні склалася така ситуація, коли педагогічній освіті загрожує розпад через її тотальну технократичність і послаблення духовної складової навчального процесу. Особливо це стосується вищих технічних навчальних закладів, де викладачі-виробники не мають знань з педагогіки й психології. Нічого дивного в цьому немає, адже на сьогодні викладачі вищих навчальних закладів – це фахівці вузького спрямування (агрономія, інженери-механіки, енергетики сільського господарства, технологи з переробки продуктів тваринництва, облік і аудит та інші викладачі, які більш зорієнтовані на науково-дослідницьку діяльність).